

och beredskapen

1945
1945
1945

1945

◆ ◆ FLYGVAPEN-NYTT tecknade i nr 1/1968 den svenska förstärkta försvarsberedskapens bild från den 6 juni 1944, då den stora västallierade invasionen i Normandie började. Därefter fortsatta skildringen av svensk beredskap fram till tiden för den från september-oktober 1944 skärpta hotbilden i nordost, när det i olika hänseenden hårt åtgångna Finland av sin granne i öster tvingades driva bort sin förutvarande tyska bundsförvant bl a från Nordfinland. De svenska beredskapsförstärkningarna i Övre Norrland på flygvapnets områden, omvitnades i korthet. ◆ Nr 3/68 av tidskriften ger en sammanträngd skildring av Flygvapenövning 1944, en av beredskapstidens största. Den stora övningen — i flera moment av karaktären Krigsmaktsövning — genomfördes tidvis under nära övningsgemenskap med armé och marin, samt under prov med nya — från det i vår närhet rasande storkriget hämtade — taktiska och tekniska förfaranden och metoder m m. ◆ I nr 4/68 lästes en så långt möjligt koncentrerad skiss av krigsläget i vår omvärld under den förstärkta svenska beredskapstidens slutskede, från hösten 1944 fram till maj 1945, då krigsoperationerna i Europa upphörde. Omnamnts har också, att i Augusti 1945 atombomber mot Japan blev slutfasen i de kämpande makternas krig i Fjärran Östern. ◆ Nedan skildras några drag i det även på våra latituder händelserika första halvåret 1945, vilka berörde svenskt flyg. ◆ ◆ ◆

Av överstelöjtnant NILS KINDBERG

Läget strax före och vid årsskiftet 1944-45 har i huvudsak framgått av FLYGVAPEN-NYTT nr 1/1968, sid 14, spalt 3. Repetitionsvis kan här nämnas, att från den 15 november 1944 gällt följande:

- flygvapnets neutralitetsvakt, inräknat armé- och marinsamverkande flygförband, uppgår då och vid själva årsskiftet till sammanlagt fyra jaktdivisioner, tre fjärrspaningsgrupper, två spaningsdivisioner, tre spaningsgrupper och fyra sambandsplan, i allt 90 krigsflygplan.

- ett från början på december 1944 för flyktinhjälp åt norrmän organiserat specialförband med fyra sambandsplan S 14 B — "Kiruna-detachementet" eller "Fjällstorkarna" ur Östgöta flygflottilj, utanför den egentliga neutralitetsvaktens ram — utför från sin lappländska bas en pressande räddnings- och undsättningstjänst, varom mera i ett kommande nummer,

- flygvapnet skall fortfarande vara krigsorganiserat, med vissa inskränkningar ifråga om personal- och fordonssinkalser; vidare skall flygfältsavdelningar inte uppsättas.

- flygflottiljer och motsvarande enheter får — den utsträckning beordrade beredskapstider medger — vara organiserade för utbildning,

- samma antal flygförband som förut — en spaningsdivision (5/F3) och en spaningsgrupp (Sgrp VI/F3) har fortfarande hand om spaningsverksamheten i Övre Norrland; samma antal sambandsplan som tidigare — s:a fyra S 14, varav tre ur Östgöta och ett ur Jämtlands flygflottilj — skall "efter framställning" underställas vissa chefer ur armén,

- förband ur Roslagens flygflottilj, till ett sammanlagt antal av 16 flygplan (förutom reservplan) skall stå till marinchefens för-

rogande; indelning och basering enligt närmare överenskommelse mellan nämnde chef och flygvapenchefen.

KRIGSFALL I OCH I:Ö

Den 18 november — när behovet av ökad flygspaning kring Torneälvsgården minskats — har ovannämnda spaningsdivision (5/F3) vid Luleå-Kallax beordrats återgå till sin flottiljdepå på Malmen.

Uppgifter och basering m m för flygvapnet planeras och förbereds vid denna tid enligt planerna för krigsfall I (krig mot Tyskland) och krigsfall I:ö (krig främst mot Tyskland, samtidigt eventuellt även mot Ryssland). Beredskapen för neutralitetsvakt — närmast underställd CFV och med basering enligt dennes bestämmande — beordras av ÖB, general Helge Jung, omfatta:

a) jaktflyg — 48 flygplan:
en div ur F10, 12 fpl J 20, Malmö
.. .. F9, 12 .. J 22, Göteborg
.. .. F8, 12 .. J 9, Stockholm
.. .. F8, 12 .. J 9, Kiruna

b) fjärrspaningsflyg — 12-18 flygplan:
en grp — 4-6 fpl S 16, västkusten
.. .. 4-6 .. S 16, sydkusten
.. .. 4-6 .. S 16, ostkusten.

Beredskapstiderna blir:

- flygvapnets huvuddel skall inom 72 tim (tre dygn) kunna stå fullt stridsberedd på för ovannämnda krigsfall anbefallda baser,

- neutralitetsvaktens jaktflyg och flygspaningsflyg skall inneha högre beredskap, nämligen:

- jaktdivisionen vid Malmö under dager i sin helhet högsta möjligt startberedskap (utan onödig materieförslitning),

- jaktdivisionerna vid Göteborg och Stock-

holm under dager för endast en rote vid vardera samma startberedskap som ovan nämnts för Malmö-divisionen, återstoden 24 tim stridsberedskap,

□ jaktdivisionen vid Kiruna likaså under dager med en rote högsta möjliga startberedskap (utan onödig materieförslitning), återstoden 6 tim stridsberedskap,

□ de tre fjärrspaningsgrupperna (ur Södermanlands flygflottilj) mot väster, söder och öster under dager med ett plan vardera en halvtimmes startberedskap, återstoden 6 tim stridsberedskap.

Verksamheten närmast före och efter årsskiftet omfattar utbildning enligt CFV:s bestämmande, samövningar med arméns för flygbasförsvaret avdelade förband samt mellan jaktflyg och markluftförsvaret.

INSKRÄNKNINGAR

Flygspaningen fortgår till en början över sydvästra Östersjön, Kattegatt och Skagerrack, mot sjötransporter till svenskt farvatten eller i riktning Norge m m. En rad inskränkningar i den svenska flygspaningen och de svenska flygövningarnas och flygförflyttningarnas lokala utsträckning till havs m m anbefalls därefter, alla sammanhängande med krigsläget successiva förändringar utanför svensk gräns. Före årsskiftet blir dessa bl a:

- ett begränsat område väster om bl a Understens fyr (väster Åland, i Södra Kvarven) — Svenska Björns fyrskepp (syd Åland) — Gotland — Öland — Sandhammaren (på Skånes sydostspets) tillåts,

- flygspaningen i södra Östersjön får inte utsträckas öster om Linjen Rügenwalde (45 km västsydväst Stolp i östra Pommern) — Ölands sydspets.

Efter årsskiftet utges — sedan ryska krafter nått fram till nära 80 km öster om Ber-

lin — den 8 februari 1945 en svensk högkvartersorder med innehållet:

- den sedan hösten 1939 pågående, strategiska flygspaningen över sydöstra Östersjön dras in den 9 februari.

- den väster linjen Falsterbo—Möens klint —Darsserort (på tyska kusten, ca 40 km nordväst Stralsund), dras in samma dag,

- fjärrspaningsgruppen på sydkusten (ur 3/F11, först vid Rinkaby i östra Skåne, sedan på Malmö-Bulltofta) utgår ur beredskapen och återgår till flottiljdepån vid Nyköping.

LÄTTNADER

Den 2 maj, kort efter Hitlers av dramatik präglade död i Führer-bunkern i Berlin, upphävt beredskapen för flygvapnets till Sätenäs i Västergötland baserade flyggrupp för fjärrspaning över Skagerrack och Kattegatt. Fortsatt flygspaning där, intill linjen Helgaröd (i Norge) — Skagen på Jyllands nordspets, skall därefter utföras av det marinchefen underställda, på Torstlanda vid Göteborg baserade närtspaningsförbandet 6/F2 (flygplan S 17).

Den 8 maj beordras den i norr då ännu kvarvarande arméspaningsgruppen ur Östgöta flygflottilj (Sgrp VI/F3 på Kalix-basen) att återgå till depån, med undantag av ett sambandsplan (S 14), som tillsvidare skall kvarstå (på Frösön), berett till uppdrag på "framställning" från chef ur armén. Samma dag upphör även beredskapen för fjärrspaningsgruppen vid Nyköping-Skavsta till spaning ut över ostkusten. Härmed är i stort sett den av Sverige under andra världskriget organiserade och praktiskt taget oavbrutna flygspaningen utanför svensk gräns avslutad.

Ifråga om beredskapen vid det enligt ovan i slutskedet organiserade svenska jaktflyget kan noteras:

Hitlers död medger lättnader

Beredskapen förpuppas på sommaren

- vid årsskiftet ingår fyra jaktdivisioner i neutralitetsvakten; därav är två ur Svea flygflottilj (F8), en ur Göta flygflottilj (F9) och en ur Skånska flygflottiljen (F10),

- den 29 mars, sedan de tysk-finska striderna nordost om Muonio och Kongämä älvar på finska sidan närmast sig Treriksröset och Nordnorge, medger ÖB att den svenska jaktdivisionen vid Kiruna (3/F8) från 4 april får vara förlagd till Luleå-Kallax; en rote (två plan) skall dock kvarstå vid Kiruna, med oförändrad uppgift,

- den 4 maj på kvällen, sedan de tyska styrkorna i Danmark samma dag nedlagt sina vapen, nås chefen för Skånska flygflottiljen via CFV av ordern, att jaktdivisionen på Malmö-Bulltofta från och med den 5 maj skall utgå ur neutralitetsvakten,

- den 7 maj följer nya ÖB-order av innehåll, att de tre återstående jaktdivisionerna i neutralitetsvakten, vid respektive Göteborg, Stockholm och Kiruna — på sistnämnda plats sedan den 6 maj ur F9 — från och med den 8 maj skall hålla blott sex tim stridsberedskap; Kiruna-förbandet medges dessutom att ombasera till Luleå-Kallax (F21:s depå),

- den 9 maj, när den tyska kapitulationen av den 7 maj "utan villkor" och "på alla fronter" ratificeras i Potsdam och de i Norge kvarstående tyska ockupationsstyrkorna också från sistnämnda dag "inställt vidare motstånd", anbefalls på svensk högkvartersorder att neutralitetsvakten för våra jaktdivisioner vid Göteborg (F9), Stockholm (F8) och Luleå-Kallax (F9) skall upphöra.

ÖVERGÅNGSBESTÄMMELSER

För hela flygvapnets beredskap utfärdas nu — i successivt minskande, lättande eller ▶

- Stridsbombfällning mot i svenska havsbandet anordnat "invasionsmål". Planet på bilden (närmast t h) är ett tvåmotorigt SAAB B 18-plan från slutet av beredskapstiden. ◊ T h bredvid: Trønne J 22:or inför en beredskapsstart. Planets konfiguration var påfallande likt den tyska Fw 190:s.

- SAAB B 18 A, medeltungt bomb- (attack-) plan. Började 1945 sin tjänst vid Västmanlands flygflottilj, F1. Två svenska 1,065 hk Twin Wasp stjärnmotorer från Trollhättan. Toppfart ca 460 km/tim. ◊ Ovan t h överst på sidan: Raketskjutning med flygplan A 21. Konstruerat och byggt av SAAB under de senare krigsåren. Ett av världens första flygplan med skjutande propeller och katapultstol.

arnat syfte — under tiden den 12 maj—9 juli 1945 en rad övergångsbestämmelser m m enligt nedan:

- den 12 maj ger ÖB ut en order som klargör, att de restriktioner (se ovan) som alltsedan mitten på november 1944 gällt för bl a svenska flygövningar och förflyttningar utanför svenska Östersjökusten inte längre gäller. De hade anbefallits m h t tyska sjöflygvapen åtgärder i bl a Bottenhavet — sammanhängande med tyskt krig i norr mot förutvarande bundsförväntan Finland.

- den 17 maj får CFV från ÖB orientering om en del beredskapslättningar vid armén, bl a 24 tim stridsberedskap, rätt för vissa chefer att själva bestämma beredskapsgrad m h t ålagda uppgifter, ökade möjligheter till permission och tjänstledighet m m; CFV utger då liknande order, gällande flygvapnets staber och förband m m.

- den 19 maj utfärdar ÖB, på av CFV avgivet förslag, nya grundläggande bestämmelser för flygvapnets beredskap från och med den 22 maj, bl a anges kortfattat:

- flygvapnets organisation och beredskap skall vara de som då finns angivna i vår mobiliseringsplan serien G, nr I, dvs:

- staber och förband m m skall efter order om mobilisering vara krigsorganiserade så snart ske kan — dock senast tredje morgondagen kl 0800, såvida intet annat bestämts, uppgifterna är närmast att förbereda basering för krigsfall "I:Ö 3" (jfr ovan), i avvaktan på ny order för krigsfall II (krig mot Ryssland).

- i samband härmed upphävs den närmast förut, den 14 november 1944, utgivna beredskapsordern,

- den 29 maj delges underlydande organ och chefer inom flygvapnet 19 maj-föreskrifterna genom en sammanfattande flygvapenorder, som också innehåller:

- den förstärkta försvarsberedskapen beräknas upphöra senast den 1 juli 1945, vid vilken tid återgång till fredsot väntas ske, flygvapnets förband m m anses fortfarande och tillsvidare vara mobiliserade såsom sagts i kungl brev den 25 april 1940; denna ordning hävs senare (den 15 juni) från och med den 1 juli,

- ordinarie fredsflottiljchefer (motsvarande) är fortfarande depåchefer,

- övningar utanför förlägningsområde planläggs så, att av ÖB anbefalld beredskap kan hållas; dvs flottiljerna m m krigsorganiserade vid egen depå senast tredje morgondagen kl 0800,

- fältdepåer, upprättade enligt en order av 1944, indras i möjligaste mån,

- rekvirerade eller hyrda motorfordon (flertalet) återgår till sina ägare,

- beredskapsinkallad personal (med vissa undantag) hempermitteras snarast,

- flygstabers, depåstabers (och motsvarandes) ständiga passning vid fjärrskriftnät och telefoner fortgår,

- vissa angivna, tidigare beredskapsorder av 1944 (av juli och oktober) är upphävda.

Flygvapnets ovan i korthet skisserade beredskapsläge fortgår till den 9 juli, då en ny, kompletterande flygvapenorder utges, reglerande bl a ny organisation och beredskap, trygghetsåtgärder, åtgärder vid skärpt läge m m.

NY BEREDSKAPSFAS

Från omkring juni 1945 har sålunda till följd av de nya bestämmelserna för kommande utveckling m m en ny fas inträtt i flygvapnets beredskap. De sex världskrigsårens sedan september 1939 alltefter det yttre lägets skiftningar till omfattning och art växlande "pädrag" av flygvapnets vid de olika tidpunkterna påräkneliga, operationsdugliga krigsförband eller delar där-

arbetarstrejk lamslår Saab

● SAAB B 18 B, medeltungt bomb- (attack-) plan, under montering på fabriken i Linköping. Försedd med två hos Flygmotor i Trollhättan på licens tillverkade svenska 1.475 hk DB 605 B vätskekylda, inverterade V-motorer. Kom på förband 1946. Toppfart ca 570 km/tim. ▶

av, ersätts i juni—juli 1945 med en "förpupp", men inte dess mindre existerande, ny beredskap vid hela flygvapnet, till hel kraftinsats vid behov, tre dygn (72 tim) efter order.

Härvid bortses från det mindre antal sjöflygplan S 17 S, vilka genom sin spaning i väst och syd medverkar till marinens svepningar av ett stort antal från brittiska plan under kriget fällda magnetminor invid våra kuster och hamnar, samt av andra minor (tyska). Dessutom har ännu en tid förut angivna sambandsplan inom militärområden också ett dygns (24 tim) beredskap eller vid behov högre.

800 KRIGSFlyGPLAN

Det med sin huvuddel till en lägre, fredsmässig beredskapstid av tre dygn (72 tim) återförda flygvapnet räknar i juni 1945 totalt över 800 krigsflygplan, varav över 600 omedelbart krigsdugliga. Flertalet härav är då byggda i Sverige, hos SAAB och vid FFVS, och har i Sverige tillverkade flygmotorer — från Flygmotor i Trollhättan. De jämlikt ovan krigsplacerade planen räcker till 46 krigsflygdivisioner med tillsammans ca 550 plan. Övriga — ca 250 plan — är krigsflygplan under översyn på centrala flygverkstäder m m. Härtill kommer — för annan tjänst — det för utbildningen behövliga, stora antalet övnings- och skolflygplan vid krigsflygskolan, depåer m m.

De krigs- (beredskaps-) placerade flygplanen har följande fördelning på flottiljer m m:

a) jaktflyg — 15 divisioner, ca 200 plan: 5 flottiljer (F8, F9, F10, F13 och F16), vardera med flottiljstabsgrupp och tre divisioner, dvs ca 40 opererande plan per flottilj, av typ J 9, J 20, J 22 och J 26,

b) bombflyg (från ca 1948 ombenämnt "attackflyg") — 15 divisioner, ca 200 plan: 5 flottiljer (F1, F4, F6, F7 och F12), vardera med flottiljstabsgrupp och tre divisioner, dvs ca 40 opererande plan per flottilj, av typ B 17 och B 18 A,

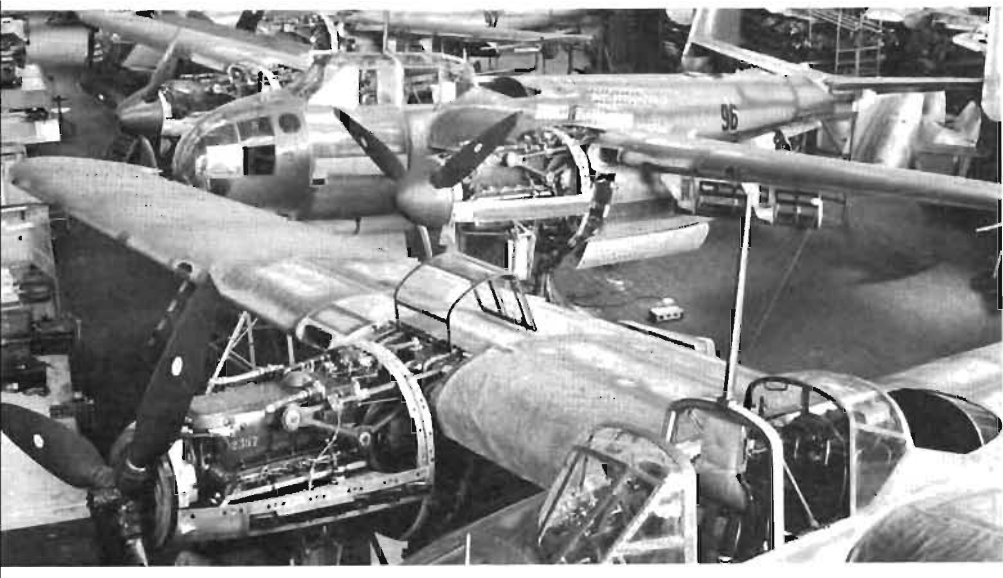
c) torpedflyg (från 1948 ombenämnt "attackflyg") — två-tre divisioner, ca 20—30 plan:

en 1944 påbörjad flottilj (F17, med två, inom kort ytterligare en tredje division, alla provisoriskt tilldelade modifierade plan typ B 3,

d) fjärrspaningsflyg — tre divisioner, ca 30 plan:

en flottilj (F11), ännu med i det närmaste slutkörda, i 1940 års nödläge från Italien köpta plan typ S 16 (Caproni): förberedelser för ny indelning och ny flygplanstilldelning pågår.

e) arméspaningsflyg — fem divisioner m m, ca 50 plan:

en flottilj (F3), med ca 40 spaningsplan SAAB 17 L och ca 10 sambandsplan typ S 14 (Pieseler Storch),

f) marinspaningsflyg — sex divisioner m m, ca 40 plan:

en flottilj (F2), med flottörplan typ SAAB 17 S, till växlande antal i de olika förbanden.

DET NEGATIVA INSLAGET

Den ovan tecknade bilden har emellertid inte bara sin starkt positiva prägel utan också en baksida. Av de fem jaktflottiljerna är två, F16 och F3, inte helt slutuppsatta. De får (av materielskäl) sin tredje division först den 1 juli, resp 1 augusti 1945. Av två andra, högst välbehövliga jaktflottiljer är F15 beslutad att påbörjas den 1 juli 1945 och tidpunkten för F18 tillkomst ännu inte slutligt fixerad i högsta instans. F 18 kan påbörja sitt uppsättande först den 1 juli 1946.

"Attack-förbanden" (bomb-, resp torped-) skall enligt materielplan förses med den nyare SAAB 18-versionen (med DB-motorer) B 18 B, resp T 18 B, vid F14, resp F17. En landsomfattande metallarbetarstrejk i Sverige (den 5 februari—6 juli 1945), dvs innan världskrigets slut ännu klart kan skönjas, har lamslagit bl a de av SAAB 18-

produktionen berörda industrierna, och dessutom försenat FFVS slutleveranser av J 22 (jfr ovan). Varken F14 eller F17 får därför: sina nya tvåmotorflygplan till planlagd tid.

Industriförseeningarna har också betänkligt minskat möjligheterna att ersätta de förlitna italienska planen vid F10 och F11 med nyare, bättre sådana. I totalbilden av flygvapnet juni—juli 1945 ingår emellertid också utöver själva flygförbanden en välutbyggd basorganisation med dess basförband — ca 20 basbataljoner m m — till permanent eller krigsmässigt utbyggda baser i stort antal. Vidare finns 16 flottiljdepåer (och motsvarande), en krigsflygskola m m, samt tre centrala flygverkstäder — CVM, CVV och CVA, den sistnämnda nyanlagd och insprängd i berg. En fjärde — FFVS — skall återlämnas till den civila lokalägaren.

KONSTATERANDEN

Man har rätt att här, trots de ovan angivna bristerna i ett och annat organisations- och materielhänseende, klart och öppet konstatera:

● till halvårsskiftet 1945 har — alldeles bortsett från högst påtagliga kvalitativa, personella och andra förbättringar — sedan år 1936 en åtta- till tiofaldig förstärkning av vårt flygvapen genomförts, huvudsakligen under de år, krigshotets damoklessvärd

hängt i en mycket skör tråd över svenskar-nas huvuden och förstärkt försvarsberedskap hållits,

● den främsta förtjänsten av flygvapnets utveckling och dess resultat tillkommer general **Bengt G:son Nordenskiöld** — flygstabschef den 1 juli 1936—30 juni 1942, flygvapenchef från den 1 juli 1942 och därefter till långt efter den i denna artikelserie avhandlade tiden.

● generalen Nordenskiölds stora förmåga att intressera, att kunna se fel och förtjänster i för honom framlagda förslag, att med fast hand leda och samordna allas gemensamma ansträngningar åt rätt håll har också medfört det goda betyg, som givits vårt flygvapen: — "ett av Europas, kanske ett av världens kvalitativt bästa".

● den dåvarande flygvapenchefens personlighet och insatser har dessutom räckt till för att hos sido- och överordnade instanser övervinna på sina håll stundom förekommande brist på förståelse och insikt om flygvapnets primära betydelse för krigsmakten, krigföringen i dess helhet och värnandet av riket.

BAKOM FASADEN

Under det ovan skildrade slutskedet av flygvapnets förstärkta försvarsberedskap, från hösten 1944 fram till halvårsskiftet i juni—juli 1945, fortsätter och förekommer också bl a en särskild, pressande men resultatrik och givande räddningstjänst i nordväst, ända upp till Karasjokk i Nordnorge. Den avser att från död och undergång, efter strider och tyska härjningar i nordöst och norr, undsätta in i Sverige flyende, hemlösa, utblottade, skadade och sjuka norska flyktingar m fl. En närmare redogörelse för denna dramatiska aktion avses följa i ett kommande nummer.

Andra under samma tid verkställda aktioner i den norska frigörelsens tjänst blir vårt flygvapens medverkan till att möjliggöra och utföra bl a de på sin tid kända, betydelsefulla amerikanska flygtransporterna Kallax—Kirkenäs m m i Nordnorge. Transporterna gäller ca ett par bataljoner norsk, i Sverige under flera år utbildad och utrustad s k polistrupp, sjukvårdspersonal och sanitetsmateriel, militär utrustning, livsmedel, bränsle, djurfoder m m, överförda i amerikanska tvåmotoriga, militära transportplan. Baser först Västerås—Hässlö, senare Luleå—Kallax. Också denna på sin tid märkliga beredskapsaktion avses skildras närmare framdeles.

Den särskilda planläggningen för och förberedandet av militära, svenska räddningsoperationer i stor skala — med dels hela flygvapnet, dels starka krafter ur svensk armé och marin — för hjälp till Danmarks och Norges betrielse blir också en krävande uppgift. Dessa åtgärder blir dock i maj 1945 pga lägets snabba utveckling överflödiga och inställs.

NÖDLANDARE

Andra av flygvapnet under försvarsberedskapstiden vidtagna, arbets- och personalkrävande, stundom svåra åtgärder gällande tillvaratagande, förvaring, undersökning och utnyttjande av på eller nära svenskt område störtade, felflugna, nödlandade eller ibland oskadade, över 300 utländska krigsflygplan, felriktade robotvapen m m kommer att behandlas speciellt.

Slutligen finns också andra specialfrågor gällande flygvapnets beredskap, operatörer, organisation, personal och utbildning, flygmateriel- och drivmedelförsörjning m m, ävensom de i direkt samband med den förstärkta försvarsberedskapens avveckling 1945—46 stående åtgärderna o d kvar att behandla i 1969 års FV-Nytt. ■

● FFVS J 22, lyckat hel-svenskt jaktplan. Konstruerat och byggt i flygvapnets egen regi. Motor svensk 1.065 hk luftkyld Twin Wasp (STW-C 3) från Flygmotor i Trollhättan. Ingick 1945 i tre svenska jaktflottiljer. Chetskonstruktör Bo Lundberg. Toppfart ca 570 km/tim.

1945 och beredskapen